

KÖNYVESPOLC

Vasúttörténeti mozaikok

A jubileumi kötet Imre Lászlóné vasúti mérnök és a Pécsi Tudományegyetem Történettudományi Intézete Újkortörténeti Tanszékének docense, a magyar vasúttörténet jeles szakértője, dr. habil. Majdán János szerkesztésében jelent meg Pécsen, a Magyar Államvasutak saját kiadásaként, a helyi igazgatóság átadásának 100. évfordulójára.

A kiadvány bevezetőjét Dávid Ilona, a MÁV Zrt. elnök-vezérigazgatója írta, míg a záró Majdán János tollából származik.

A kötet széles körű összefogás eredményeként látott napvilágot. Történeszek, tudós emberek, és a MÁV egykori, valamint jelenlegi dolgozói egyesített, közös erővel alkották meg a könyvet, amelynek sikerült maradéktalanul teljesítenie a szerkesztők által megfogalmazott célokat. A könyv átfogó, minden területre kiterjedő, részletes képet nyújt a Pécsi Vasútigazgatás első egy évszázados történetéről. Helytörténeti szempontból is példaértékű volt a vállalkozás, mivel ebben a tárgyban korábban még nem született tudományos igényű munka.

A közös vállalkozásnak azonban voltak hátrányai is, leginkább a közérthetőség területén. A történeszek (pl. Majdán János) írásai sokkal olvashatóbbak, mint a vasúti dolgozóké. Az utóbbiak által írt szövegrészekben sok a „vasutas szleng”, valamint a különböző szakszavak használata. Ez önmagában nem lenne probléma, azonban számos esetben az olvasó csak következtetni tud egyes kifejezések konkrét jelentésére, mivel az oldalak aljáról hiányzik az e célt szolgáló szövegmagyarázat. Ennek ellenére a tanulmánykötetben szereplő összes publikációról elmondható, hogy szerzőik a választott témákat objektíven, lényegre törően tárták fel.

A könyv pozitívumai közé sorolható, hogy gazdagon illusztrált. Számos fénykép, valamint térkép is színesíti a munkát, amely jelentős segítséget jelent a térbeli tájékozódásban, és kiválóan szemlélteti az olvasottakat. Ez utóbbiak közül külön kiemelem a belső borítókön elhelyezett ábrákat, amelyek bemutatják a Pécsi Vasútigazgatás illetékességének területét a Trianon előtti, majd az 1920 utáni Magyarországon.

A szerkesztők alapos, körültekintő munkájának bizonyítéka, hogy igyekeztek minden téren kielégíteni az olvasók érdeklődését. A kötethez CD-melléklet is tartozik, amely a kimaradt ábrákat, szövegrészleteket tartalmazza.

A hét fejezetből álló munka első része (2. fejezet) egyfajta bevezetesként a magyarországi vasúti hálózat kiépülését és a MÁV Zágrábi Üzletvezetőségének rövid történetét mutatja be, kiegészítve a Pécsi Üzletvezetőség keskeny nyomtávú vasútvonalainak górcső alá helyezésével. Előbbi Majdán János, utóbbi Jéger Gábor munkája. Majdán írásából világos képet kaphatunk a XIX. század közepének és második felének magánjellegű, valamint kormányzati szintű vasútfejlesztési koncepcióiról. A szerző egyfajta átnemetként részletesen kitér a vasúthálózat fejlesztésének a térségre gyakorolt hatásaira, majd ezzel összefüggésben mutatja be a Pécsi Vasútigaz-

gatás alapjainak lerakását és megnyitását. Kiemelendő, hogy a szöveg mellékleteként, az ábrák között, az eredeti alapító okirat másolata is helyet kapott.

Jéger Gábor írásában röviden ismerteti az Első Dunagőzhajózási Társaság (DGT) Pécs környéki magánvasút-hálózatát, valamint a Drávaköz gazdasági vonalait. Trianon kapcsán kitér a békeszerződést követő vonalbezárásokra, valamint a vasút-közút egymással szembeni versenyére is. Munkája nagyobb részben a második világháború utáni gazdasági vasútvonalak bemutatásáról szól. Miután bemutatta a kommunista kormányzat 1950-es évekre vonatkozó fejlesztési koncepcióját, külön-külön is górcső alá helyezi a legfontosabb hálózatok történetét (Dombóvár, Szigetvár, Kaposvár). Írását a jelenleg is működő kisvasutak ismertetésével zárja.

A második rész (3. fejezet) a Pécsi Üzletvezetőség történetéről szól, amely Stille Ferenc munkája. Írása az előző két tanulmánnyal szemben kevésbé olvasható, és túlyomórészt statisztikai adatokra (a különböző vonalak hosszúsága), valamint az intézmény belső felépítésének ismertetésére (osztályok, részlegek, vezetők) fókuszál.

A harmadik egység (4. fejezet) a szakszolgálatok bemutatásával foglalkozik. A szerzők közül kiemelem Lajosbányai István munkáját, aki a Forgalmi szolgálat feladatait, funkcióját mutatja be. Ez mellett hosszas elemzést ad a vasútvonalakról a rendszerváltást megelőző évtizedekben. Írása jól olvasható, felépítése tagolt, nem használ sok számadatot. Ezt követően a vasúti közlekedés szervezeti felépítését, és azok változásait helyezi górcső alá. Miután kitér a vasút helyzetére a rendszerváltás után, külön alfejezetet szentel az informatika térhódításának, és a szervezeti változásoknak. Ez utóbbi két alfejezetet bele lehetett volna foglalni a rendszerváltás utáni időszakkal foglalkozó részbe. Zárásként összefoglalót ad munkájáról és felvázolja a térség vasúthálózatának jövőképét is.

A fejezet további részében részletes bemutatásra kerülnek a Pályaépítés és fenntartás, a Biztosítóberendezés-, és távközlés, az Erősáram, a Gépészet és Trakció, a személyszállítás, valamint az árufuvarozási szakszolgálatok is.

A negyedik részben (5. fejezet) a különböző funkcionális szakszervezetek szolgáltatásaival ismerkedhet meg az olvasó: a vagyongazdálkodással, a magas építményekkel, a vasútbiztonsággal, a környezetvédelemmel, a logisztikával és a számítástechnikával. Az utolsó három szempont vizsgálata rendkívül nagy fontossággal bír. Megismerhetővé válnak azok a kihívások és modernizációs folyamatok, amelyek a XX. század utolsó harmadától kezdve napjainkig meghatározzák a magyar vasúti közlekedés, és azon belül a MÁV működését.

Az ötödik egység (6. fejezet) a MÁV társadalmi kapcsolatait taglalja, Imre Lászlóné tollából. Történeti szempontból a kötetnek talán ez a fejezete a leghangsúlyosabb, mivel a kutatók körében mostanában igen kedvelt a XX. század második felének magyar társadalomtörténete és a vasúttársaságról ebben a megközelítésben

szinte semmilyen szó sem esik a kommunista-szocialista érárt bemutató szakirodalmakban. A könyv új távlatokat nyit meg azzal, hogy görcső alá helyezi a MÁV és a szocialdemokraták, majd 1945 után a mindenkor állampárt kapcsolatát, továbbá a társaság dolgozóinak tényleges szerepét a kommunista mozgalmi életben (pl. KISZ, vasutas rendezvények a szocializmusban). A fejezet második felében bemutatásra kerül a vállalat napjainkban is zajló együttműködése a Közlekedéstudományi Egyesülettel, továbbá a Vasutas Települések Szövetségével.

A hatodik egység (7. fejezet) Majdán János írása, amely a MÁV Pécsi Üzletvezetőségének/Igazgatóságának határ menti kapcsolatait taglalja a trianoni békeszerződéstől napjainkig. Majdán írása azért is érdekes olvasmány, mivel sikerrel világít rá arra, hogy a Párizs környéki kis kastélyban aláírt okmány mekkora kárt tudott okozni a gyakorlatban a Kárpát-medence, és azon belül Horvátország, valamint a Magyarország között kialakult, majdnem egy évszázados állandó vasúti-gazdasági kapcsolatokban, és összeköttetésben. Fontos kiemelni: a szerző nagy hangsúlyt helyezett arra is, hogy bemutassa, milyen kényszerpályákon mozgott az ország, illetve a vasúttársaság, hogy a két világháború után Jugoszláviával (majd az 1990-es évek délszláv háborúját követően annak utódállamaival) újra megindulhasson és fenntartható maradjon a kölcsönös vasúti kereskedelem.

A hetedik egység (8. fejezet) a történések szempontjából ismét a társadalomtörténeti aspektusai miatt tekinthető kiemelten fontosnak. Imre Lászlóné, dr. Kopjár Gábor, valamint Harangozó László által írt részben az olvasó betekintést nyer a jóléti szolgáltatások rendszerébe, amely a MÁV összes dolgozóját megillette (pl.: társadalombiztosítás). Tág képet kapunk a bérrendszer változásairól, az oktatásról, a szabadidős tevékenységekről (pl. üdülés, sportélet), és a szociális juttatásokról (pl. az egészségügy helyzete, az ellátás, továbbá a Harkányi MÁV Gyógyház működése) is. A fejezet Pécs és Dombóvár szempontjából is fontos helytörténeti jellegű forrásokkal bír a városfejlesztést illetően (pl. lakótelepek építése, egyesületek megalapítása).

Összegzőként elmondható, hogy a könyv kapcsán a legsúlyosabb problémának az tekinthető, hogy ez a kiváló munka nem kerülhet a széles olvasótábor kezébe, mivel korlátozott terjesztésű és elsősorban csak a helyi vasúti dolgozók számára vált elérhetővé.

(Imre Lászlóné – Majdán János [szerk.]: Mozaikok a Pécsi Vasútiigazgatás 100 éves történetéből. Magyar Államvasutak, Pécs, 2013)

Bércesi Richárd

Csáky Károly legújabb műveiről

Közérdeklődésre számot tartó, talán tudománytörténeti vizsgálat tárgya is, hogy az egyes diszciplínák művelői életpályájuk mely szakaszában kerülnek alkotótevékenységük csúcspontjára. A matematikában gyakori a fiatal kor kimagasló eredmény, a zenik itt korán beérhetnek. A filozófiában, a bölcsészeti és szociológiai tudományokban megfelelő élettapasztalat birtokában, általában idős korban jelentkezik a tudósok érett műveikkel, elméleteikkel. Dr. Csáky Károly Ipolyságon és környékén 2012-ig magyar–angol–néprajz szakos tanárként kereste maga és családja számára a kenyeret, ekkor vonult

nyugdíjba. 2015-ig publikált hely- és irodalomtörténeti, néprajzi, valamint publicisztikai írásait tartalmazó 54 könyvből 27 két évtized alatt (2005-ig), míg a következő 10 évben szintén 27 jelent meg. Mindezekről a *Számadásféle önéletrajz helyett* című második adattárhoz készült bevezetésében olvashatunk (*Munkásságom repertóriuma II. 2005–2015*. Ipolyság, 2016. 88 old.). Ennek közreadásával abban reménykedik, hogy „*kutatóknak, a régió hagyományaival, emlékeivel, szellemi életünk hagyataikaival foglalkozó érdeklődőknek is tud némi segítséget nyújtani*” (5. old.).

Írásunkban alkotótevékenységének utóbbi négy esztendejéről, nyugdíjas éveinek alkotásairól kívánunk áttekintést adni. Alkotóerejét az elnyert szabadság inkább megsokszorozta, mintsem visszavetette. Noha családi életében másfajta változások, megpróbáltatások is bekövetkeztek: „*Azóta sajnos elvesztettem fiamat és feleségemet, akivel 43 évig éltem házasságban. Maradt hát a további harc és küzdelem, az általam begyűjtött ismeretek továbbadása. No meg természetesen a közben megszületett három unokámmal való foglalatosság. Mert az élet másik s talán legnagyobb értelme a bennük bontakozó folytonosság és örökség továbbélésének lehetősége*” (6. old.).

Balassagyarmattal átellenben, az Ipoly túlsó partján vagy annak közelében fekvő három, egykoron a történelmi Hont vármegyéhez – most Szlovákiához, a Besztercebányai kerület Nagykürtösi járásához – tartozó, jórészt magyar lakosságú – településről községmonográfiát írt szerzőnk. A falvak: a folyó menti mintegy 600 lélekszámú Nagycsalomja (Vel'ká Čalomija), a határfolyótól északabbra keskeny völgyben települt, közel 1400 lakosú, eredetileg két faluból álló Lukanénye (Nenince) és az Ipolytól ugyancsak kissé távolabb, a Rás-hegy alatt lévő 700 fős, szintén kettős település, Apátújfalú (Opatovská Nová Ves). Sőt, ha pontosak kívánunk lenni, Nagycsalomjáról született egy egyházközség-monográfia is a helyi római katolikus plébánia kiadásában – igaz, ez még a nyugdíjas évek előtt –, míg a településmonográfia két évvel később jelent meg az önkormányzat kiadásában. A Középső-Ipoly mente jeles települése régi egyházashely, egy ideig közigazgatási központ. Gazdag történelmi, irodalmi, művelődéstörténeti és néprajzi hagyományokkal bír.

Csáky Károly a községmonográfiában (*Egyházascalomjától Nagycsalomjáig. Fejezetek, képek a falu múltjából és jelenéből*. Nagycsalomja, 2013. 288 old.) arra vállalkozott, hogy a múlt emlékeit idézve vezesse el az olvasót jelenünkig. Közben számos adalékkal: a régészeti kutatások eredményeivel, a levéltárakban előbukkant új adatokkal, régi dokumentumokkal, irodalmi forrásokkal, a feltárt, felújított műemlékek (Pusztatemplom, régi temető, a százesztendő Magyarok Nagyasszonya-templom, régi plébánia, evangélikus templom) bemutatásával, újabb keletű néprajzi anyaggal jeleníti meg az olvasó számára a települést.

A könyv anyaga hat nagy fejezetbe tagolva tárul elénk. Szól a falu ősi (Csalomiai, Bolgár, Méhes) családjairól, a jobbágykorról és a törökvilágról, a szabadságharcról és háborúkról. Érzékenyen kezeli a szerző az emberi sorsfordulók eseményeit, nem kerülik el a figyelmét a népi hagyományok: a mindennapok és jeles ünnepek, valamint az emberélet fordulónak bemutatása sem. Olvashatunk a kötet lapjain azokról a kiemelkedő szemé-

lyiségekről: kutatókról, történészekről, írókról, politikusokról és közéleti emberekről, akik egykor kapcsolatba kerültek Nagycsalomjával (Hőke Lajos, Ipolyi Arnold, Gyürky Antal, Kubinyi Ferenc, Steindl Imre, Forster Gyula, Visegrádi János és a Madách család több tagja). Ugyancsak szó esik a falu kiemelkedő szülőiteiről (Gáspár Imre író, költő, műfordító és szerkesztő; Fayl Frigyes zeneszerző, -pedagógus, előadóművész; Pöhlös Vince krónikáíró), egykori jeles nemesembereiről (Sánthafivérek, Horváthy Albert). A látnivalókat, műemlékeket szakszerűen és élvezetesen mutatja be szerzőnk, így válik az olvasó számára a csalomjai múlt nyitott könyvvé, szemléletes olvasmányá.

Noha Csáky Károly keserűséggel mondja ki, hogy napjainkra Nagycsalomja fogyatkozó végvára lett a magyarságnak, elsovadt és megszűnt a teljes szervezetszerű magyar iskola, kérészetlenség bizonyult az ezredfordulón indult magyar tannyelvű egyházi kisiskola is, látunk kell azt, hogy a falu gazdái és lakosai komoly erőfeszítéseket tesznek azért, hogy megőrizzék, továbbörökítsék emlékeiket, hagyományait, s élhető legyen településük. A már említett felújításokon túl ezt bizonyítja a modern új iskola és fedett szabadtéri színpad építése is.

Lukanényét Csáky Károly az itt élő magyarság és katolikusok egyik bástyájaként mutatja be (*Fejezetek a Lukanényei /Házasnényei/ Egyházközség múltjából és jelenéből*. Lukanénye, 2014. 238 old.). Emellett olyan helye is a vidéknek, ahol ma már békében élnek magyarok és szlovákok, a filiákon pedig katolikusok és evangélikusok. A kiadvány a nagy múlttal, gazdag történettel bíró hajdani Házasnényei egyházközséget mutatja be, mely régi egyházas hely templommal és plébániával, miként ezt a XVII. század végétől vezetett anyakönyvei is igazolják.

A könyv első részében Lukanényét és Házasnényét az okiratok, geográfiai-statisztikai adatok tükrében tárja szerzőnk az olvasó elé. A második fejezetben az egyházas hely első említéseivel, régi templomaival, a plébániai étellel foglalkozik. Részletesen tárgyalja a plébánia első anyakönyvét megnyitó (1699) Foglár György egykori helyi plébános, neves teológus, utóbb egri püspök életútját, munkásságát. Csáky Károly behatóan foglalkozik a régi matrikulák vizsgálatával, bejegyzéseivel. Nem kerülik el figyelmét az egyházi iskolák, a társulatok, egyletek sem. A harmadik fejezetben a második világháborút követő vallási élet elsorvasztására irányuló törekvéseket, a papok meghurcolását, az egyház üldöztetését mutatja be. Bővebben foglalkozik Lénár Károllyal, a Nényérről elhurcolt, bebörtönzött és félreállított lelkipástorral.

Kellő figyelmet szentel a vallásos népelet, illetve népi vallásosság vizsgálatának. Mindezt levéltári és recens anyag teszi hitelesebbé. Az utolsó, ötödik fejezetben az egyházközség mai templomával, szakrális kisémlékeivel ismerkedhetünk meg. Lukanény mellett itt olvashatunk a hajdani filiák – Leszenye, Apátújfalu, Ipolyharaszi, Szlovákyarmat – és a jelenlegi leányegyház, Bátorfalu szakrális látnivalóiról is. A vidék hitéletének erősségét, népének Isten háza iránti szükségét jól példázza, hogy Lukanényén (az egykori Házasnénye területén) Mindenszentek templomát harmadfél évszázados fennállásakor kívül-belül felújították, kifestették, s a restaurálás után 2014-ben újászentelték; ugyanitt a régi plébánia helyett 1969-ben új épült; 1996-ban, a miliecente-

nárium évében szentelték fel a Jó Pásztorról elnevezett Isten házát, a község második, modern építésű plébániatemplomát; az egykori filiában, Szlovákyarmaton pedig 1993-ban épült fel az Úr első hajléka, melyet Szent Imre tiszteletére szenteltek.

A kiadványokat gazdag és értékes dokumentumanyagok, térkép- és színes képmelléletek teszik érdekesebbé, szemléletesebbé. A forrásanyagok tárháza alapul szolgálhat további kutatásokhoz is. A kötetek végén magyar, szlovák és angol nyelvű összegzéseket találunk.

Tematikusan a helytörténethez és vallási néprajzhoz kapcsolhatjuk a szerző legfrissebb *Temetőjárás I.* című kötetét is (Pozsony, 2016. 96 old.). A cím induló sorozatot sejtet, de mielőtt rövid ismertetésbe kezdenénk, nézzük, hol tartanak Csáky Károly korábbi könyvfüzerei. A kérdést 2016. október 17-én Szobon, a *Találkozás Ipolymenti kutatókkal, szerzőkkel* rendezvényen személyesen is feltették a szerzőnek, ahol többek között a legutóbbi években megjelent könyveiről folyt beszélgetés. Csáky Károly elmondta, hogy a *Szakrális emlékeink nyomában* sorozat első öt kötetének – mely 55 kötetűt mutat be – megjelenése óta összeállt a hatodik anyaga is, továbbá a *Falumuzeumok, tájházak, néprajzi gyűjtemények az Ipoly és a Garam mentén* kezdő kötetének (23 gyűjtemény leírása) kiadása sem zárta le a sorozatot. Ugyanakkor a kiadóval a nyomdai megjelentetésben véleménykülönbségek merültek fel, s kiadásával leálltak. Az elektronikus sajtóban (*Börzsönyi Helikon, Felvidék.ma*) már eddig is közzölt a megjelent köteteken túlmutató anyagokat.

Visszatérve az új sorozathoz, leghitelesebb, ha a kiadvány Bevezetőjéből idézem auktorunk törekvését, szándékait: „*Ma már igen gazdag szakirodalma van a végtisztesség helyének, ám mindig akad feltárni való e téren is. Ilyen szándékkal villantunk fel egyet s más mind-abból, amit e helyeken láttunk, tapasztaltunk. Persze közel sem törekedhetünk a teljességre, nem egy szakmai tanulmányt kívántunk letenni asztalunkra. Nem néprajzi leírásokat készítettünk a legtöbb esetben, nem is a temetők regiszterét akartuk az olvasó elé tárni. Csupán a figyelemfelkeltést tartottuk fontosnak. Azt, amit az adott helyeken érdemes szemügyre venni, s amiről jó tudni. Tehát a szembetűnő és kevésbé látható, a már-már rejtőkező dolgokra szándékoztuk felhívni a figyelmet. Huszontöttemet, temetkezési helyet jártunk be. A települések közt vannak magyar és szlovák, illetve vegyes lakosságúak, katolikus, református és evangélikus vallásfelekezettűek is. Remélem, eme kötetünk is jó szolgálatot tesz közösségünknek.*” (3. old.) A kiadvány jórészt az Ipoly alsó és középső, valamint a Garam alsó folyásvidékének sírkertjeit mutatja be az alábbi községekből: Nagycsalomja (4 temetkezési hely), Felsőtúr, Bori, Apátújfalu, Ipolykeszi, Helemba, Kőhídyarmat, Kóvár, Gyerk, Bajta, Leszenye, Dacsókeszi, Kőkeszi (2 temető), Leléd, Ipolynagyfalu, Kéménd, Százd, Garamkövesd, Óvár, Csalár, Pribél, Ebeck és Szklabonya.

A *temetőjárás* szerzőnknek megadja a lehetőséget, hogy a sírkertekben nyugvó, vidékünkhez kötődő jeles közéleti emberekről, lelkipásztorokról, tudosokról, írókról, költőkről, pedagógusokról, orvosokról, mérnökökről az olvasó számára újabb és újabb ismeretekkel szolgáljon. E sorok írója örömmel hallgatja még tavaly ősszel az írótól származó hírt, hogy a *Felvidék.ma* elektronikus lapban megjelent írásaiból nyomtatásban is megjelenik a *Temetőjárás I.* kötet. Ennél nagyobb örömet az jelentet-

te számára, hogy a 2016. december 15-i könyvbemutató-ra Ipolyságon a Pongrácz Lajos Házban került sor.

Emlékezések és vallomások I–II. címmel megjelent publicisztikai írásai, nekrológjai, portréi, előadásai, emlékbeszédei bő három évtizedet fognak át 1978-tól 2009-ig. A felvidéki magyar szerzők írásainak megjelenési nehézségeit jelzi, hogy háromszori próbálkozásra sem nyert anyagi támogatást a kiadáshoz, így azt magánkiadásban jelentette meg (*Emlékezések és vallomások I.* Ipolyság, 2014. 112 old.; *Emlékezések és vallomások II.* Ipolyság, 2015. 120 old.).

Műve első fejezetében a hozzá közel állt idősebb, egykorú, esetenként fiatalabb, földi alkotóútját bevégzett tanítómester, barát, pályatárs: Szombathy Viktor, Csonotos Vilmos, Zalabai Zsigmond, Ozsvald Árpád, Dusza István, Zólyomi József, Zs. Nagy Lajos, Szénássy Árpád és Böhm József munkásságának értékeit villantja fel elsősorban személyes kapcsolatait, tapasztalatai alapján. A következő fejezetben jubileumi alkalom kapcsán méltatja Ujváry Zoltán néprajztudós, Szeberényi Zoltán irodalomtörténész, kritikus, Ág Tibor népzenekutató, folklorista és Pásztor Béla felvidéki gyökerekkel bíró veresegyházi polgármester személyét, munkásságát. Ujváry Zoltán *Szülőföldön hontalanul* című könyvének szlovák kiadásához írt előszavából, időszerűsége miatt, hadd idézzem néhány gondolatát: „Szlovákiát tehát meg kell ismerni mindnyájunknak. A múltat is. Mert a történelmi tablón ott vagyunk valamennyien. Hősök és közkatonák, győzők és legyőzöttek, vesztekek és nyertesek, holtak, sebesültek és túlélők, magyarok és szlovákok egyaránt. Történelmünkben itt Közép-Európában minden közös: a bűn és a dicsőség is, a magyar és a szlovák sors is. A múltat hamisítani lehet, de becsapni nem. Emlékezni kell a békülés szándékával” (1./48. old.). Egy tucatot meghaladó kisrecenzió, előszó zárja a második fejezetet olyan művekről, tanulmányokról, melyeknek ma is helyük van a könyvespolcokon, szellemi asztalunkon.

Az első kötet harmadik fejezetében Csáky Károly olyan verseit teszi közzé, melyek megszületését általa nagyra becsült írók, költők munkássága ihletett: Tözsér Árpád, Duba Gyula, Gyuresz István, Gál Sándor, Koncecs László és Lezsák Sándor.

Észre kell vennünk a II. kötet szerves kapcsolatát a *Temetőjárás* nyitó munkájával: itt az életút bemutatása, pályakép felvázolása, ott a végső nyughely bemutatása és rövid életrajzi vázlat. Továbbá Csáky Károly több évtizedes törekvését, hogy Hont és Nógrád múltjának, közéletének kiemelkedő alakjairól lesöpörje a feledés porát, illetve történelmünk, irodalmunk, művészeteink nagyjainak kapcsolatát kimutassa régióinkkal. Ennek számtalan irodalmi összeállítással, kiállítás-szervezéssel, konferencia-előadással, emlékbeszéddel, publikációval, emléktábla- vagy emlékhelyállítással maga is motorja, cselekvő részese volt. Bár határvonalat nehéz vonni, akadnak köztük országos ismertséggel bíró személyek: Szedes FABIÁN, Mikszáth KÁLMÁN, Thury György, Manga János, Madách Imre, Krúdy Gyula, Kubinyi Ferenc, Csepreghy Ferenc, Széchenyi István, Bartók Béla, Balassi Bálint és Ipolyi Arnold, és az elmúlt évtizedek erőfeszítéseinek köszönhetően egyre inkább regionális ismertséggel bírók: Ivánka Imre, Czobor László, Sajó Sándor, Palásthy Pál, Pongrácz Lajos, Gyürky Antal, Gáspár Imre, Szentiványi Ráfael és Mocsáry Lajos.

Annak idején folyóiratunk olvasói is értesültek arról, hogy Pongrácz Lajos, Felsőtúr jeles szülőtte, Hont vármegye kiemelkedő közeleti szereplője, író és lapszerkesztő születésének 200. évfordulójáról emlékünneppé, szentmisével, emléktábla-állítással és konferenciával emlékeztek a Korpona-patak völgyében (Kázmér László: Pongrácz Lajos születésének 200. évfordulóját ünnepelték Felsőtúron. Honismeret, XLIV. évfolyam [2016] 1. sz. 80–81.). Sztyahula Tamás polgármester előszavával az elmúlt évben a két részből álló – A kortársak Pongrácz Lajosról; Beszédék és előadások a Pongrácz Lajos-emlékünneppén (Felsőtúr, 2015. október 10.) – emlékkötet is megjelent („*Hiányzik ma az ő szelleme...*” *Emlékezés Pongrácz Lajosra születésének 200. évfordulóján.* Szerk.: Hála József és Máté György. Felsőtúr–Horné Turovce 2016. 232 old.). Csáky Károly előadásában ekként emlékezett a négy-öt évtizeddel ezelőtti állapotokra: „*Mielőtt Pongrácz Lajos munkásságáról részletesebben szólnánk, hadd mondjam el, hogy a jeles honti férfit halála után gyorsan és hosszú időre elfelejtették. Emlékeről az 1980-as évek elején próbáltam lefújni a feledés porát. Akkor még hiába kutattam szülőföldjén a valamikor köztisztviselőként álló férfit után. Falujában azt sem tudták, hogy a templom melletti sírboltban nyugszik. Nem is csoda, hisz a sírhely szinte megközelíthetetlen volt: bokrok, hatalmas bozót és gízgakok vették azt körül.*” Hogy az elmúlt évtizedekben kedvező fordulat következett be a Pongrácz-emlék ápolásában, jórészt Csáky Károly és a további előadók: Kiss László orvos, író, orvostörténész, Hála József geológus, muzeológus és néprajzkutató, valamint Lendvay Tibor, az ipolysági Pongrácz Lajos Magyar Tannyelvű Alapiskola ny. igazgatója munkálkodásának, törekvésének köszönhető. Nagy örömünkre szolgálhat, hogy Lendvay Tibor Pongrácz Lajos emlékének ápolását szerteágazó területeken tudta felmutatni. E sorok írója egy kis szeletke területen mégis hiányérzetét veti fel: nem esett szó arról a próbálkozásról, melyet az ipolysági magyar iskola és a kemencei általános iskola szervezésében a kisdiákok *huntyi* tudatának felélesztése érdekében tettek. A *Múlttal a jövőért* címmel az 1990-es évek elejétől mintegy tíz éven át Hont hely- és művelődéstörténetéről megrendezett vetélkedősorozatra gondolok. Igaz, azóta a határ magyar oldalán is történt egy s más: itt is fogtak, koptak, elsovadtak iskolák. Kemencén megszűnt a 8 évfolyamos általános iskola, ma már csak alsó tagozat működik, s elvették a kisiskolák önállóságát is. De még ez sem nyújthat elegendő magyarázatot arra a kérdésre, hogy miért lazultak vagy szakadtak meg az Ipoly menti iskolák határon átnyúló, az ezredforduló tájáig ígéretesen alakuló kapcsolatait!

Ugyanakkor reményteljes hír, hogy a kötet 2016. október 4-i felsőtúri bemutatóján a konferencia előadói régi Hont megyei kiadványok reprint kiadását megvalósító szellemi műhely létrehozásáról is megállapodtak, amelyek első darabja, a Szondi-Album meg is jelent.

Csáky Károly termékeny nyugdíjas éveinek rövid bemutatását, méltatását lírai köteteknek ajánlásával zárjuk. Első önálló verseskötetének – *Kísérlet az idővel* (1997) – Hítvallásom című bevezetőjében a szerző életútjáról többek között ezt írja: „*Irodalmi munkásságomat versíróként kezdtem a hetvenes évek elején.*” A küldetés, a sors, a körülmények aztán úgy alakították pályáját, hogy gazdag, színvonalas és elsősorban a táj emberéről/emberé-

hez szóló munkásságának megjelent kötetei, írásai a helytörténet, honismeret, néprajz és publicisztika területéről prózában születtek. A líra pedig megmaradt számára – talán Arany Jánoshoz hasonlíthatóan – az idő és a lélek mélységes titkainak, fájdalomnak kifejezésére.

A *Fohászok Isten árnnyékából* című kötet *Kor- és kórképek* alcímmel jelent meg (Ipolyság, 2013, 79 old.). A cím tartalmat jelölő, tartalmára utaló: modern korunk tévelygő, szenvedő, istenkereső emberének imádságain, fohászain túl a mindig és mindenhol megjelenő, fejüket felütő hatalmasságok által kreált torz világ jelenik meg verseiben. Miként lehet elviselni ezt az abszurd valóságot? Az emberi tartáshoz, erkölcsi kiálláshoz is élénk tár példaértékű megnyilvánulást költünk: „*forgószélben / nem forogni / szétszórtnan is / együtt lenni / lehajolni / égig érni / eget s földet / tapintani / Isten arcát / porba írni / abból lenni / azzá válni / lélekben is / teljesedni*” (*Játék igenével II.*).

Lélekrezülések (Újabb versek) című könyvecskéje költünk negyedik versciklusa (Ipolyság, 2015, 71 old.). Verstükreikben most is pocsolva-effektusban szenvedő világunkat, valamint a megpróbáltatásoknak kitett, hitében meggingathatatlan és reményét nem veszített költőt látjuk: „*És ropják / ugyanazt a számot / a párok, / kilépni a körből / senki sem mer; / csak a halálra táncoltatott lány / roggyan vérző lábaira*” (*Felakadt lemezek*). „*Kérd Urunkat ott fenn, / hogy bírjam / a terhet itt lenni, / adjon erőt a / teremtészhez-alkotáshoz is, / hadd ragyogjanak / még szebben / napjaink / ott is, / itt is*” (*Gondolatok a 190. napon*).

Mindkét verseskötet Karaffa Gyula előszavával a szerző magánkiadásában jelent meg.

Szerzőnk műveiből nemcsak az ismeretátadás, tanítás, hanem a nevelés szándéka is előtűnik. Mire neveli olvasóit Csáky Károly? Mindenekelőtt emberségre, hon szeretetre és saját példájával – talán felekezethez sem köthető – mély vallásos hitre. Hiszen a pedagógus tanítványait nevelni elsősorban példaadásával tudja. Dolgozatunkat azzal a megállapítással zárhatjuk, hogy Csáky Károly személyében sem az etnográfus, helytörténész, publicista, de még a pedagógus sem került nyugálmányba. S befejezésül, mit kívánhat számára a hozzá – nemcsak térben és korban – közelálló pályatárs, barát? Az Úr őrizze meg szellemi frissességét, egészségét, s adjon neki erőt *huntyiságunk* fennmaradásának további műveléséhez!

(Láttuk, hogy megjelent munkái települési önkormányzatok, egyházközségek vagy a szerző kiadásában jelentek meg. Az érdeklődő anyaországbeli olvasók a művek elérhetőségéről Csáky Károly címén [csaky.k@stonline.sk] érdeklődhetnek.)

Koczó József

KELE SÁNDORNÉ–KISSNÉ PÁSZTOR ÉVA:

Szentmártonkáta Anno.

Múlt és jelen találkozása

(Szerkesztette: Kuczsa Péter)

2016. november elején dr. Gedai István ny. múzeumi főigazgató, a község szülötte mutatta be a *Szentmártonkáta Anno* című helytörténeti képekötvet. Nagykáta, Tápíozsics, Tápíogyörgye, Tápíozsele után ez a Kuczsa

Péter által megálmodott sorozat ezzel a könyvvel a Tápíó mente helytörténetileg legfeldolgozottabb vidékévé vált. Ez az Anno-sorozat szerkesztésével, értékes képeslapjaival, dokumentumaival, igényes nyomdatechnikai eljárásával kiemelkedik a vidéki helytörténeti kiadványok sorából. Itt mindjárt a bevezetőben köszönetet kell mondani a helyi önkormányzatok tagjainak, a községi, városi polgármestereknek anyagi áldozatvállalásukért, ezen nemes ügy mellé állásukért, a kiadás vállalásáért. Egyrészt az eddig felgyűlt helytörténeti anyagot mentik meg a jövő számára, másrészt inspirációt jelentenek a további munkához, helytörténetileg fontos anyagok megmentéséhez, majd publikálásához.

A kötet bevezető tanulmányát, Szentmártonkáta rövid történetét Kissné Pásztor Éva írta rendkívüli jártassággal, hiteles dokumentumokkal, széles körű kitékintéssel. Látszik heroikus munkája, időt, fáradságot nem kímélő utánjárása. Hiteles minden állítása, amit a falu történetével kapcsolatosan leír. Összegzi mindazt a tudást, jártasságot, amit több évtizedes kutatómunkája alapján végső konklúzióként le tud vonni.

1349-ben kelt oklevélben jelenik meg *Zentmartunkáta*, amely a középkori Szent Márton és a honfoglaló Káta nemzetség emlékét őrzi. A törökök uralma alatt, hódoltsági terület lévén, a falu jobbágsága a kétféle adózás terhét viselte. Adóztak a töröknek és a törökök által meg nem szállt országrészre menekült földesúrnak. A budai szandzsák adatai alapján kimutatja a falu lakóinak teljes kiszolgáltatottságát, a kivetett különadók terheit.

A Rákóczi-szabadságharc Keglevich Miklós birtokában, újabb megpróbáltatások elé állítja a falu lakóit. 1703-ban, 1705-ben az átvonuló csapatok elvitték a lovakat, nyergeket, fegyvereket, az összes állatot elhajtották. 1708-ban írott levelükben azt kérik, hogy a „*szegegyiséget*” legalább a téli időben hagyják nyugton a faluban. A Rákóczi-szabadságharc idején a fejedelem először 1704. április 22-én, majd 1710. február 3-tól 18-ig táborozott a településen. Rákóczi emberei, majd Rabutin császári tábornok hadai nyomán sokat szenvedett a település. Az első népszámlálás adatai alapján a sok üldöztetés ellenére 1787-ben 245 házban 286 család lakott, a népesség száma 1568 fő volt. A lakosok vallási hovatartozása megoszlott. Tény, hogy a török hódoltság ideje alatt is prédikátort tartó református gyülekezet volt a településen. A szatmári békekötés után az ellenreformáció megerősödött, és gróf Althán Frigyes váci püspök 1718 decemberében erőszakkal vette el templomukat, harangjukat és úrvacsorai edényeiket. A reformátusok szorgalmas, falujukhoz ragaszkodó, erkölcsös polgárok voltak, ezért 1728-ban hathatós védelmet kaptak gróf Keglevich Józseftől, aki mindent megtett, hogy ezt a közösséget megtartsa a birtokán. A következő évtizedekben a faluban lakó református Battha család nyújtott segítséget, anyagi támogatást az elárult református közösségnek. II. József türelmi rendelete tette lehetővé egy torony nélküli imaház felépítését, amelyet 1785-ben vettek birtokukba. A katolikusok számára Migazzi bécsi–váci bíboros érsek 1782 és 1785 között felépíttette a boldogkátai összeomlott templom anyagából az új katolikus templomot. Közben a települést sok természeti csapás érte, földrengés, komoly vihar, járványok, tűzvész, aminek következtében sokan Arad vármegyébe vándoroltak a jobb élet reményében.

1848 augusztusában Kossuth Lajos hívó szavára 30 önkéntes indult a haza védelmére, majd újbabb csatlakoztak hozzájuk, hogy vérük hullatásával tegyenek bizonyosságot hazaszeretetükről. Kossuth Lajos a tápióbecs-kei ütközet után 1849. április 5-én, 6-án a községben lévő Battha-kúriában szállt meg és itt nyerte meg Battha Sámuel a kormány megbízotti feladat elvállalására. A Battha család községbeli élete, tevékenysége óriási adománya volt a falu lakóinak, számtalan olyan kedvező intézkedést sikerült keresztülvinniük, ami a sokat szenvedett nép életerejét megsokszorozta. Tanítót foglalkoztatnak, négytantermes iskolát építettek, a két vallás közötti konszolidáció egyértelműen a falu gazdagodását szolgálta. Új házak épültek, közintézmények valósultak meg, és óriási lendületet adott a Szolnok–Budapest vasút 1882-es megnyitása, lehetővé téve, hogy a szentmártonkátai fiatalok naponta bejárjanak dolgozni a főváros sörgyáraiba, temetőibe. A falu földbirtokosai a szomszéd falvak birtokosainak példájára megalakították azokat az egyesületeket, egyleteket, amelyek itt is határozottan a polgárosodást voltak hivatva szolgálni. Polgári Olvasókör, Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Földműves Ifjak Egyesülete, később a Levente, Kalot, Kalász szolgálta a falu szellemi, anyagi gazdagodását. A reformátusoknál megalakult a Református Keresztény Ifjúsági Egyesület, a Leánykör, Asszonykör. Az 1867-es kiegyezés után megindult fejlődést, gazdagodást, a két vallási felekezet közötti békés egymás mellett élést derékba törte az első világháború, amely hatalmas áldozatokat követelt a községtől. A Nagy Háborúban a haza védelmére 492-en vonultak be és 112-en haltak hősi halált. Emléküket a katolikus és református templom falán örökítették meg, és a Polgári Olvasókör az 1920-as évek elején elkészítette a Nagy Háborúban részt vettek tablóját a hősi halottak nevével. Nagy érdeme a szerkesztőnek, hogy sikerült a tabló fotóin szereplők fényképeit reprodukálni, és ezáltal emléküket megörökíteni.

Ahogy nagyszüleink látták – utcák, terek, épületek életképek címszó alatt egymás után sorakoznak azok a régi barnított, igényes nyomdatechnikai eljárással készült fotók, amelyeken a község templomai, iskolái, közintézményei, utcái, terei sorakoznak, bizonyítván a sok megpróbáltatáson átment község lakóinak életben maradását, generációk küzdelmes életét, a földesurak segítségnyújtását, kiemelve a Battha család elvülhetetlen érdemeit, emberséges közreműködését. A képek Kuczsa Péter gyűjtőmunkáját dicsérik, valamint azokat a falusi embereket, akik a sublőtfőjkaikban ezeket a régi képeket, dokumentumokat megőrizték és a könyvtárban, kiállítás keretében közzétették. A tablóképek, iskolai csoportfelvételek, színjátszócsoporthelyvételek optimizmusa, derűje, vidámsága feledtetni tudja a múlt viharainak keserűségét, embertelenségét. Még egy olyan fotó is előkerült 1933-ból, amelyen a Nagykátai járás levante főoktatóit örökítette meg a felvevő masina a süllyi tábori továbbképzésen. A Battha-kúria fogadószobájának otthonossága, gondozott rendezettség, annak bizonyossága, hogy Kossuth Lajos szerette az igényességet, kényelmet, otthonosságot. A földesúri lakok ápoltsága, rendezettség, környezetének igényessége, a paraszti házak puritánsága, egyszerűsége akarva-akaratlanul a társadalmi különbségek szimbólumai. A csoportképek egyben viselet-történeti dokumentumként is jól leírhatók, nem beszélve a kenderáztató asszonyok öltözkészéről a Válykosban.

Néprajzi illusztráció lehetne. A katonai csoportképek, a sportolókról készült felvételek, a színjátszói emlékek megörökítése meg egyenesen fotótörténeti kuriózumok, múzeumi műtárgyak lehetnek országos intézményekben.

A Múlt és jelen találkozása című átvezető rész Tamási Áron idézetével: „*Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne*” az eddigi Anno-sorozatok könyveitől eltérően, színes felvételekkel bizonyosságot tesz a mai korról, izlésről, a technikai haladásról, építéstörténeti változásokról, a múlt hagyományainak megbecsüléséről, a mai hétköznapokról és ünnepeinkről. Számomra a legkedvesebb az az emlékezés, ahogyan a falu fiatalon elhunyt polgármesterének, Karai Istvánnak az emléket őrzi fotókon és bronzba öntve. Egy szorgalmas, szerény, jó szándékú, a község fejlesztésén munkálkodó embert állít példaként a mai vezetés elé ez a fejezet.

A Szentmártonkátai irodalmi élete kezdetektől 1945-ig címszó számba veszi azokat a tudósokat, papokat, irodalmárokat, tanárokat, akik itt születtek vagy munkálkodásuk ide kötődik. A kötet szép életrajzot szánt Rudnay Gyula *Corvin-koszorús, Corvin-láncos, Kossuth-díjas Kiváló Művész* címmel kitüntetett festőművésznek, főiskolai tanárnak, aki közel tíz esztendőn át kötődött a faluhoz lánya révén, aki felesége volt a Szentmártonkátai szolgáló Halasy Miklós református tiszteletesnek, ezért több alkotásának ihlete, elkészítése is a faluhoz kötődik. A könyv egy rideg, kitüntetését komoly arccal viselő, morózus emberként örökíti meg Rudnay Gyulát, szemben a valósággal, aki kedves, megértő, közvetlen ember, művész-tanár volt. Barcsay nagy szeretettel emlegette és vallotta mesterének Rudnay Gyulát.

A könyv nyomdai kivételével, tartalmas írásaival, szép képeslapjaival, fotóival büszkén sorolható a Tápió-vidéki Anno-sorozatok közé. Szép koszorú Szent Márton sírjára a község névadójára emlékezve, a toursi Szent Márton jubileumi emlékévkalkalmából.

Bihari József

NEMZETÉPÍTŐ KÍSÉRLET A Magyarok Világszövetsége kronológiája 1989–2000

Egyedülálló dokumentumgyűjteményt tartok a kezemen.

Bakos István monumentális munkájában arra vállalkozott, hogy történelmi és politikai áttekintést adjon a sokat vitatott, de sokak számára létfontosságú MVSZ múltjáról. 1994–1999 között én is résztvevője voltam a szervezetben történt eseményeknek, ezért különösen is értékelem Bakos István munkáját. Mivel 5 évig – főtít-kárként – főnököm is volt, tapasztalhattam fáradságot nem ismerő elkötelezettségét, ellenszélben folytatott harcait – tanúja voltam a leirtaknak.

E rövid ismertető nem alkalmas arra, hogy a történelmi áttekintést részletesen ismertessem, csak egy-egy fontos pillanatot idézek: a trianoni trauma felerősítette a nemzeti összetartozás gondolatának fontosságát, s különböző kezdeményezések után 1929-ben összehívták a Magyarok I. Világkongresszusát. A világ 24 országának 80 magyar szervezete küldte el képviselőit, s ez fordulópontot jelentett az óhaza és a külföldi magyarok közötti kapcsolatok fejlődésében – létrehozták az Állandó Szervezet Irodát, az új világtalálkozó megszervezésére.

Az utolsó békeévben, 1938 augusztusában került sor a Magyarok II. Világkongresszusának összehívására, melynek keretében báró Perényi Zsigmond és gróf Teleki Pál kezdeményezésére – a külhoni küldöttekkel – megalakították a Magyarok Világszövetségét. „... azért gyűltünk össze most már másodszor egy világkongresszus kereteiben szülőházank szívében és fővárosában, hogy megalakítsuk minden politikán és felekezeti kérdésen felülállóan a Magyarok Világszövetségét” – mondta üdvözlésében Eördögh Elemér amerikai rk. plébános, pápai prelátus.

A második világháború utáni időszakban, különösen 1948-tól a kommunista önkényuralom végleg felszámolta az MVSZ-t. Tanulságos látlelete az akkori politikának, hogy később saját céljaira újraindította és politikai érdekeinek megfelelően használta fel. Izgalmas olvasmány ez a történeti áttekintés, a szereplők megnevezésével.

A magyarországi rendszerváltás folyamatában a nyugati emigráció is részt vett, sőt, az elcsatolt területek magyarjai is. Mivel Bakos István jelen volt a lakitelki sátorban, majd a Magyar Demokrata Fórum (MDF) aktív tagja lett, tanúságtévője az akkori folyamatok és a különböző ellenzéki csoportosulások tevékenységének. Ez a közéleti útkeresés vezette előbb a magyar felsőoktatás, majd az MVSZ működése megújításához.

1992 augusztusában a Magyarok III. Világkongresszusán választották meg Csoóri Sándort elnöknek, aki négy főtítkárt is kipróbált, amikor 1994-ben, a liberál-bolshevikok hatalomváltását követően Bakos Istvánt kérte, hogy pályázzon főtítkárnak. Az elnökség egyhangúlag megválasztotta őt, aki kitöltötte a négy évet, kiépítette az MVSZ hivatalát, s posztján derekasan helytállt.

A hazai és a határon túli magyar politikai pártok kialakulása, újjászerveződése kezdetén a rendszerváltó MVSZ-ben keresték helyüket a nemzetföltő, magyar–magyar kapcsolatban edződött ellenzékiek, s a nemzetvédő külhoni emigránsok derékhadai. Később ott találták meg helyüket a pártosodásból kimaradó vagy kimart nemzeti oldal képviselői, de akadtak olyan régi és új káderek is, akik itt akartak karriert csinálni.

A kellő anyagi alapok nélkül is minden fontos magyar ügy szolgálatát vállaló szervezet új vezetői az állandó nyomás és belső harcok ellenére igyekeztek a rengeteg igénynek megfelelni, a sok feladatnak eleget tenni. 1996-ban a belső és külső támadások ellenére (a Horn-kormány alatt), nemzeti összefogással, sok társadalmi és közösségi munkával, sikerrel megvalósították a Magyar Millecentenáriusra tervezett programsorozatot – ez az év lett a szervezet legsikeresebb esztendeje.

Nekem is maradandó élmény az 1996-os millecentenáriumi ünnepségsorozat, hiszen a nyugati régió títkáráként az Ópusztaszeren felépített Világmagyarság Hajlékában páratlan kiállításon mutathattuk be a nyugati magyar közösségek életét dokumentáló gyűjteményt. A Világ Magyarság sorozatában 8 könyv jelent meg, emellett a *Magyar Figyelő* című lap, és az 1956-os forradalom utóállamokbeli hatásait és következményeit feldolgozó kétkötetes összeállítás. *A magyar kultúra külhoni műhelyei a harmadik évezredben* című négynapos nemzetstratégiai tanácskozás pedig egyedülálló és sikeres konferencia volt a szövetség történetében.

A szellemi építkezés mellett sikerült visszaszerezni és Makovecz Imre tervei alapján felújítani a Benczúr utcai palotát, a Semmelweis utcai Országos Kaszinó épületét pedig (százéves használatra megkapva) rendbe tették, étellel töltötték meg és Csoóri Sándor elnök kezdeményezésével hozzájárultak a Duna Televízió létrehozásához is.

A könyvet forgatva megállapítható, milyen értéket képviseltek az akkori vezetők és munkatársaik, élükön Bakos István főtítkárral és az is, milyen veszteséget jelentett Bakos István eltávolítása a főtítkári tisztségéből, amelyet közvetlen munkatársai önkéntes távozási követték! A belharcok miatt nem tudták megvalósítani nemzetépítő céljaik többségét. A Csoóri Sándor helyére került Patrubány Miklós méltatlan szerepvállalásával az MVSZ azóta csak vegetál, hajdani erőforrásait eltékozták. Az 1998-ban még a világ 56 országában működő, egymillió főt számláló MVSZ tagságának, másfélezer tagszervezetének csekély töredéke maradt. Többen kiléptek, illetve új szövetségeket alapítottak. Patrubány másfél évtizedes működése alatt eltűnt a vagyon és tönkrement a világszervezet.

A könyv borítóján látható – a Magyarok IV. Világkongresszusa nyitóünnepségén készült – fotó elének tárja szellemvesztéseinket, hiszen nincs már közöttünk az elnök, Csoóri Sándor, az építész Csete György, Sütő András, Csiha Kálmán, Gulácsy Lajos...

A 400 oldalas kötetben Bakos István régi munkatársai segítségével megjelentette az MVSZ tisztségviselőinek névsorát is, és bőséges fotóanyaggal gazdagította egyedülálló vállalkozását. Akit érdekel az ún. rendszerváltás szövevényes története, érdeklődik az a közelmúlt politikai és közéleti eseményei iránt – feltétlenül tanulmányozza Bakos István könyvét!

A kötet a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum (RETÖRKI) gondozásában jelent meg.

(*Bakos István: Nemzetépítő kísérlet. A Magyarok Világszövetsége kronológiája 1989–2000. Antológiai Kiadó, Lakitelek, 2016*)

Zika Klára

Könyv az ózdi társadalom történetéről

Az ózdi munkásság mint téma ugyan többször a kutatások homlokterébe került, történeti monográfia mégsem született még róla, ezért Nagy Péter könyve hiánypótlónak tekinthető. A levéltári forrásokat és interjúkat is felhasználó, módszertanilag gazdag és érdekes kötet átfogó képet ad az államosítás előtti acélgyári munkások életmódjáról és életszínvonaláról.

Egy merész felütést követően, amelyben a szerző azt fejt ki, miért nem alkalmazható az osztályelmélet az ózdi munkásság esetében, a könyv hét részre tagolódik, majd az utolsó fejezetben foglalja össze az elért eredményeket. A szerző makro nézőpontból indítja vizsgálatait és miután meghatározza a Rima és az ózdi vasgyár szerepét és helyét a magyar ipar- és gazdaságtörténetben, Ózd helyi társadalmára fordul, egyre kisebb egységekre fókuszálva. A vasgyári kolónia ózdi szerepét vizsgálva a gyári társadalom szerkezetébe enged betekintést, egészen a legkisebb vizsgálati pontig, az emberig, az életét elmesélő interjúanyagig. Nagy Péter kutatásai során 55 adatközlővel készített interjút, amely szám önmagában

is elismerésre méltó. Az interjúk felhasználása részben elemzésben, részben a levéltári vagy sajtóforrások kiegészítéseként történt. A nyolcvanas, vagy akár a kilencvenes években járó interjúalanyokon keresztül megismerhetjük a „gyáriak” hétköznapjait és ünnepnapjait, munkahelyi hierarchiáját, szórakozási, öltözködési és táplálkozási szokásait. Nagy Péter – klasszikus interdiszciplináris kutatást végezve – teljes ételsorokat vizsgált, és elemzett a néprajztudományra jellemző részletességgel. Külön alfejezetként vizsgálta a munkahelyi étkezést és a hozzá fűződő szokásokat, amellyel kétség kívül szinte utolsóként rögzítette az ózdi munkások munkahelyi szokásait. A szerző által elkészített interjúk különösen nagy jelentőséggel bírnak, hiszen úgy tekinthetünk rájuk, mint a régészet által ismertté vált „leletmentésre”, másképp fogalmazva: az utolsó pillanatban rögzített számos olyan adatot és történetet, amely végleg a feledés homályába veszett volna az utolsó munkás halálával, aki még emlékezett rá.

Az interjúk mellett a szerző jelentős levéltári forrásfeltáró munkát is végzett és nagy mennyiségű sajtóanyagot és statisztikai szakanyagot vizsgált. Az írott források mellett gazdag képi anyagot is használt, amelyek túlnyomó többségét a fényképek jelentették. A rendelkezésére álló képanyag elemzését gondosan elvégezte, szép példát

dát adva ezzel a fénykép társadalomtörténeti forrásként történő felhasználására. Leginkább az épített környezet, a lakberendezés és a viselet tekintetében fordult a kulturális antropológia és a néprajz módszereként ismert fényképelemzés felé, a lehető legrészletesebb leírását adva ezzel az eltűnőben lévő ózdi gyári társadalom különböző csoportjainak életmódjáról, valamint öltözködés- és viseletkultúrájáról. A fényképanyagot részben az Ózdi Muzeális Gyűjtemény archívumában kutatta fel, de jelentős részben magánszemélyek gyűjteményeiben talált rájuk, így elmondható, hogy a nemzetközi és hazai szakirodalom tanulmányozása mellett az elérhető források figyelemreméltóan széles körét dolgozta fel a szerző és tárgyi gyűjtést is végzett.

Nagy Péter könyvével egy érdekes, sokszínű, hiánypótló művel lett gazdagabb a tudományos irodalom. A kötetben található interjúrészletek olvashatóssá, a képanyag látványossá és a szélesebb közönség által is jól befogadhatóvá teszi a történettudomány és a néprajztudomány számára is fontos monográfiát.

(Nagy Péter: A Rima vonzásában. Az ózdi helyi és gyári társadalom a késő dualizmustól az államosításig. Napvilág Kiadó, Budapest, 2016. 384 oldal)

Várkonyi-Nickel Réka

A Trianon Múzeum Alapítvány felhívása

Tisztelt Olvasó!

A Trianon Múzeum Alapítvány „23 óra 59 perc” című kárpát-medencei kutatási programja koordinátoraként kérem a segítségét.

Keressük azokat a még élő személyeket, akik 1938–1944 között a Magyarországhoz visszatért települések valamelyikén éltek (pl. Komárom, Kassa, Beregszász, Nagyvárad, Kolozsvár, Szabadka stb.), tanúi voltak a magyar bevonulásnak, a magyar közigazgatás kiépülésének, a hétköznapi élet alakulásának, megtapasztalták a magyar–román, magyar–szlovák, magyar–ukrán, magyar–szerb viszony változását és arról hitelesen (lehetőség szerint minél részletesebben) be tudnak számolni. Amennyiben tud ilyen személyről és meg tudja adni az elérhetőségét, kérem, tegye meg a következő e-mail címen: koo.artur@gmail.com, vagy a múzeum telefonszámán: +36–88/372–721!

A kapcsolatfelvétel az említett személyekkel nagyon fontos lenne, hiszen lassan „éjféli” és fontos információkkal lehetünk szegényebbek, ha hagyjuk ezeket elveszni! Akár azzal is segíthet, ha levelemet továbbküldi olyan ismerősöknek, akik vélhetően ismernek ilyen személyeket.

Köszönettel és tisztelettel:

Kőő Artúr
történész,
a kutatási program koordinátora



Piros alsó: Vidróczki Marci Piros felső: Milfajt Ferkó



Piros király: Rózsa Sándor Piros ász: Tavasz

A betyárkártya négy lapja (Vasvári Zoltán cikkéhez)

560 Ft



© FÓTH LÁSZLÓ 2017

Kvarckristály Parádfürdőről
(Tóth László felvétele, Jánosi Melinda cikkéhez)